

Ob koncu sledi izčrpen katalog anonimnih novcev, vendar avtorjev namen ni bil izdelati korpus teh novcev, saj je velik del materiala v nedostopnih privatnih zbirkah.

Pred seboj imamo delo, neobhodno za vsakega numizmatika, ki se bo kdajkoli loteval nadaljnega študija teh novcev, gotovo pa bo

dobrodošlo tudi zgodovinarjem, ki se poglobljajo v minuciozne probleme tega kratkega a burnega obdobja, saj obravnavani numizmatični material lepo dopolnjuje sliko, ki jo dobimo iz literarnih virov za ta čas (Suet., Plut., Tacit, Dio).

Peter Kos

MARIA TERESA MARABINI MOEVS: *The Roman Thin Walled Pottery from Cosa (1948—1954)*, *Memoirs of the American Academy in Rome*, Volume XXXII, American Academy in Rome 1973, 324 strani, 104 tabel in 1 tipološka zloženka.

V svoji knjigi je M. T. Marabini Moevs obdelala v literaturi doslej malo upoštevano in dokaj slabo obdelano keramično gradivo: posodice tankih sten. Keramika tankih sten se je v terminologiji arheološkega jezika začela uveljavljati zelo pozno. Prvi jo je tako poimenoval N. Lamboglia pri obdelavi grobiščnega gradiva ticiškega kompleksa (N. LAMBOGLIA, *Recensioni di C. Simonett: Tessiner Gräberfelder, Rivista di studi Liguri* 9, 1943). Keramika tankih sten je industrijsko, v kalupih izdelana majhna posoda izredno tankih sten. Tako gracilne stene niso prenesle velikih dimenzij, zato so te posodice večinoma majhne in po velikosti ne presega izdelkov terre sigillate. Zaradi industrijske izdelave, ponavljanja ornamentov in oblik, razširjenosti, so te posodice, zraven terre sigillate, dragocen vir za kronološko determinacijo antičnih plasti in grobov.

M. T. Marabini Moevs je v svoji knjigi obdelala vso keramiko tankih sten z najdišča Cose v Italiji, ki je bila odkopana od leta 1948 do 1954. Njena analiza sloni na kronološkem prikazu, ki temelji na dokumentaciji odkopanih plasti, ki so datirane z novci ali pa s terro sigillato. Kronološko analizo dopolnjuje tipološka razporeditev gradiva.

Poglavje »Obdobje republike« (str. 33—209) obsega tri temeljna podpoglavja. V prvem avtorica razdeli gradivo v »analizo geneze« — izvora keramike tankih sten, v katerem upošteva pred-

vsem podedovanost prazgodovinskega obdelovanja posod in pa helenistično tradicijo izdelave. V drugem podpoglavju obdeluje posodje republikanskega obdobja. V tem obdobju avtorica loči 29 oblik posod, ki pa bazirajo predvsem na prazgodovinskem oblikovnem izročilu — situli. V tretjem podpoglavju je obdelana črna premazana keramika, ki jo avtorica loči po obdobjih, od Avgusta do zgodnjega Klavdijskega obdobja.

V zadnjem poglavju obravnava avtorica gradivo s časovno zaključene plasti klavdijsko neronianskega obdobja. Poglavje je razdeljeno na dva dela, kjer razčlenjuje tipološko različni na dva dela kjer razčlenjuje tipološko različni zvrsti keramike tankih sten: neglazirano in glazirano posodje. Keramika v tem poglavju je tudi temeljnega pomena za študij keramike tankih sten z našega ozemlja. Direktna analogije lahko najdemo tako v posodicah s peskasto površino, z ornamentom kolesčka v pasovih in v posodicah z ornamentom barbotina.

Sledi katalog 492 fragmentov in nekaj celih posodic z najdišča Cose. Dodan je tudi indeks gradiva glede na tipološko razporeditev keramike. Od 492 predmetov je avtorica uspela izluščiti kar 75 oblik!

Knjigo dopolnjuje še indeks posameznih opomb, ki se nanašajo na katalog predmetov, risbe in fotografije posameznih fragmentov in posodic z najdišča Cose. Na dvanajstih tabelah (Pl. 92—104) je dodana keramika z različnih tujih najdišč, ki je avtorici služila za primerjavo.

Knjigo zaključuje tabela z osnovnimi 75 oblikami keramike tankih sten z najdišča Cose.

Ljudmila Plesničar

Inscriptiones extra fines Pannoniae Daciaeque repertae ad res earundem provinciarum pertinentes, collegit adnotationibusque instruxit ARPADUS DOBÓ, Budapest 1975⁴, Akadémiai kiadó.

V letu 1975 smo dobili 4. dopolnjeno izdajo zbirke napisov, ki zadevajo rimski provinci Panonijo in Dacijo, a so najdeni izven njunih meja. Uredil jo je Árpád Dobó. Že dobra štiri

desetletja je nepogrešljiv pripomoček zgodovinarjem za študij rimskega obdobja v Podonavju. Prvič je izšla l. 1932 kot 1. zvezek 1. serije *Dissertationes Pannonicae*, vendar je bil material, ki zadeva provinco Dacijo priključen šele v 2. izdaji v isti zbirki 1940. V zasnovi nova izdaja ne prinaša sprememb. Upoštevani so tako latinski kot grški napisi. Provinci Panonija in Dacija sta obravnavani ločeno, dela imata enako notranjo razdelitev: 1. *Milites*

natione Pannonii (Daci); 2. *Homines privati et magistratus natione Pannonii (Daci)*; 3. *Loca Pannonica (Dacica) in designationibus munerum militarium commemorata*; 4. *Auxilia Pannonica (Dacorum)*; 5. *Bella Pannonica (Dacica)*; 6. *Varia*. Zbirka ima skupen indeks, ki je v skladu z njeno zasnovno omejen na: 1. *Nomina virorum et mu-*

lierum; 2. *Cognomina virorum et mulierum*; 3. *Imperatores, reges et domus eorum*; 4. *Geographica*; 5. *Res militaris*. Četrta izdaja tega dragocenega dela nas opominja, da za največji del našega ozemlja takega ali podobnega delovnega pripomočka še ni.

Božidar Slapšak

PAVLE MIJOVIĆ-MIRKO KOVAČEVIĆ, *Gradovi i utvrđenja u Crnoj gori*, (Arheološki institut Beograd-Muzej Ulcinj), Monografije 13, Beograd 1975, 189 str., 71 T. z 222 fotogr. in s 126 topografskimi načrti, skicami in risbami.

Delo izčrpno podaja dosedanja raziskovanja zgodovinskih mest v SR Črni gori. Avtorja razpravlja o nastanku, razvoju, vplivih in propadu starih črnogorskih mest in krajev. Na osnovi znanih zgodovinskih virov, urbanističnih ostankov in rezultatov sodobnejših arheoloških raziskovanj v Ulcinju, Baru, Kotoru, Budvi, Hercegu Novem, Ribnici (današnjem Titogradu) in Onogoništu (današnjem Nikšiću), sklepa o njihovem gradbenem razvoju in obrambni strukturi. Da bi lahko realneje in točneje opredelila ohranjene urbane celote in še deloma ohranjene arhitekturne objekte, sta jih avtorja ponovno topografsko opisala ter vzporejala in preverjala svoje ugotovitve z ugotovitvami starejših opisovalcev in raziskovalcev.

Znano gradivo delita v časovna obdobja: ilirsko, antično in srednjeveško. Najstarejši predzgodovinski kulturno materialni viri so v jamskih najdiščih (Crvena stijena, Lista stijena in Lipci), nato pridejo ilirske lokalitete. Ilirske urbane tvorbe razdeljujejo v krožne utrdbe (Gradac, Grdova gradina, Ržiška gradina, Samobor I), gradišča-mesta (Meteon-Medun, Samobor II, Obolon-Obulun) in ilirsko-helenistična mesta v črnogorskem Primorju (*Buthua, Rhison, Olcinium*). Med antična oppida in municipia uvrščata *Rhizinium, Acruvium, Buthua, Olcinium, Doclea*, municipium S(plonum?) in še druge arhitekturne tvorbe kot so rimske ceste, kasteli in stolpi (Salthua, Anderba-Sanderva, Alata-Halata, Samobor-Birziminium, Resinium-Herceg-Nov, Vicinium-Bigovo?, Martinička gradina, Stari Ulcinj).

Ilirska gradišča kot aglomeracijske tvorbe so nastajala na krajih različnih geomorfoloških oblik; opredeljujejo se tudi po arheoloških najdbah orožja, orodja, posode, novcih in načinu utrjevanja. Značilno zanje je, da imajo strateško obrambno strukturo, to je z zidom ograjen večji kompleks v katerem je osrednje naselbinsko jedro. Večina teh gradišč ni bila namenjena stalnemu bivanju dela plemena, ampak so služila kot bivališča samo takrat, kadar je bilo življenje v naselju, ki je bilo ponavadi v bližini, ogroženo. Manjša arheološka raziskovanja na

teh gradiščih še niso dovolj za boljše poznavanje posamičnih specifičnih posebnosti načina življenja Ilirrov na ozemlju Črne gore. Po analitični razporeditvi antičnih urbanih celot je ugotovljeno, da le Rizon (Risanj), središče ilirske kraljice Tevte, odgovarja urbanemu vplivu grškega polisa z akropolo. V ilirsko-helenističnih mestih v Primorju je pri načinu urbanistične izgradnje zaznaven močan starogrški vpliv, v Budvi in Risnu pa deloma tudi vpliv aleksandrijske in miletske urbanizacijske zasnove. Po zasedbi so Rimljani proglasili vsa ilirska in ilirsko-helenistična mesta za oppida in municipia. Največji delež ima rimska urbanizacija tam, kjer so povsem nanovo izgradili mesta (Doklea). Poleg provincialnih mest so bile še stationes, mansiones, mutationes, castella in vici. Med seboj so bila naselja povezana s cestami in potmi. Glavna in najpomembnejša cesta v rimskem času je potekala iz Narone do Skadra. Važnejše ceste so varovala castra.

Za kasnoantično obdobje je značilen pojav desurbanizacije in vznik episkopalnih mest (npr. Duklja). Vzrok temu so avaroslovanski prodori v rimsko provinco Prevalis, izseljevanje prebivalstva iz antičnih mest zaradi katastrofalnih potresov na tem področju Balkana.

52 naštetih srednjeveških mest se po arhitekturnih ostalinah in zgodovinskih virih opredeljuje kot urbane aglomeracije z vojnimi ali civilnimi in cerkvenimi objekti. Različna so po velikosti, času nastanka, položaju, namenu, načrtni postavitvi objektov in načinu zidave. Vsem je skupno, da je material gradbeni kamen. Za nastanek, razvoj in obstoj mest je najpomembnejša oskrba z vodo. V notranjosti so mesta nastajala iz vojno zaščitnih potreb srednjeveške fevdalne vlastele in postala sčasoma tudi trgovsko-ekonomske točke. Bila so grajena na težko dostopnih posamičnih hribih kot središča žup ali ob cestah na točkah, ki jih ločuje en dan hoda. Po arhitekturni zasnovi sodeč, so služila v glavnem vlastelinu za obrambo imovine eventualno zaščitni popotnikom in podložnikom pred zunanji sovražniki. Najmanjša mesta so bili samostanski kompleksi, ki niso bili izrazito utrjeni, čeprav imajo utrdbene stolpe. Nekatera so bila na manjših otokih in polotokih, kjer so bila boljše zaščitena. Arhitektura srednjeveških mest in stavb zrcali zgodovinske procese, družbene odnose, gospodarstvo in politične dogodke